

Η ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΕΝ Τῇ “ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ,”
(ΤΟΥ AMSTERDAM)

ΥΠΟ

ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ Ι. ΚΟΝΙΔΑΡΗ

ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΕΝ Τῷ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙῳ ΑΘΗΝΩΝ

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

«Ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς» (Ἰαν. 8,32)
«Οἱ καιροὶ οὐ μενετοί» (Θουκυδ).

Ἐπειδὴ εὐρέως ἐκυκλοφορήθη μεταξὺ τῶν ἐν Ἀθήναις Ἱεραρχῶν ἡ φήμη, ὅτι, προκειμένης ψηφοφορίας ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (Ἰουν. 1952), ἐπὶ προφορικοῦ ἐρωτήματος τοῦ Μακαρ. Προέδρου τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κ. Σπυριδωνος, περὶ τοῦ ἂν θὰ πρέπη νὰ μετᾶσχη ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸ συνέδριον τῆς «πίστεως καὶ τάξεως» (Faith and Order) τὸ συνερχόμενον κατ' Αὐγουστον το. ἔ. ἐν Lund τῆς Σουηδίας καὶ ἐν καταφατικῇ περιπτώσει περὶ τῆς ἰδιότητος ὑφ' ἣν δεόν νὰ παραστῶσιν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐὰν δηλαδὴ θὰ παραστῶσιν ὡς ἐπίσημοι ἀπεσταλμένοι (delegate) ἢ σύμβουλοι (εἶναι ὀρθῆ ἢ ἐρμηνεία τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἀλιβιζάτου, ὅτι οἱ σύμβουλοι = berater γερμ. consultants ἀγγλ., συνοδεύουν τοὺς ἀντιπροσώπους καὶ δὲν δικαιοῦνται νὰ παρίστανται μόνοι) ἢ ὡς ἐπισκέπται (visitors) ἢ καὶ παρατηρηταὶ ἀκόμη (ὡς οἱ Ρωμαιοκαθολικοί), ὅτε βεβαίως δὲν δικαιοῦνται νὰ μετέχουν τῶν συζητήσεων, ὑπανεχωρήσαμεν ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐν ἔτει 1948]9 ἐκτεθείσας ἀπόψεις μας (ἴδε «Θεολογία» 1949) κατέστη ἀναπόφευκτον νὰ ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τοῦ σημαντικοῦ αὐτοῦ προβλήματος τῆς «Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας» *περὶ τῶν ὄρων καὶ τοῦ τρόπου συμμετοχῆς Αὐτῆς* εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν κίνησιν. Ἡ ἐπανεξέτασις αὕτη εἶναι ἄλλως τε ἐπακόλουθον καὶ τῆς γνώμης, ἣν διευτυπώσαμεν κατὰ τὴν ἑναρξεν τῶν παραδόσεων ἡμῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν (14 Μαρτίου 1951), καθ' ἣν ἡ Ἐκκλ. Ἱστορία ὀφείλει νὰ ἔχη ἕως τὸν πρῶτον λόγον ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῆς συμμετοχῆς ἢ μὴ τῆς «Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας» εἰς τὴν «Κοινωνίαν τῶν Ἐκκλησιῶν», τὴν δημιουργηθεῖσαν διὰ τῆς Α' Γεν. Συνελεύσεως τῆς συγκροτηθείσης ἐν Amsterdam τῆς Ὀλλανδίας κατ' Αὐγουστον καὶ Σεβριον τοῦ 1948.

Ἄλλὰ καὶ ἓνας ἄλλος σπουδαῖος λόγος ἐπιβάλλει ἡμῖν σήμερον νὰ ἐπισπεύσωμεν τὴν δημοσίευσιν τῆς μετὰ χεῖρας δευτερολογίας: τὸ γεγονός ὅτι

τὸ 1953 ἢ 1954 θὰ συνέλθῃ ἡ Β' Γεν. Συνέλευσις τῆς εἰρημένης ὁργανώσεως. Ὅθεν ἐπιβάλλεται, ἐὰν θέλωμεν νὰ εἴμεθα προμηθεῖς (1) καὶ οὐχὶ ἐπιμηθεῖς, νὰ μελετήσωμεν τὰ προβλήματα, ἅτινα ἀπὸ τοῦ 1948 σαφῶς ἐτέθησαν πρὸ τῆς Ἐκκλησίας μας, διὰ νὰ λάβῃ ἐγκαίρως τὰς ἀποφάσεις τῆς ἡγεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐνώπιον τῆς ὁποίας ἐκκρεμεῖ ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου τρ. ἔτους τὸ ἐπισήμως τεθὲν ἐρώτημα περὶ τοῦ τρόπου συμμετοχῆς εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν κίνησιν, δεδομένου, ὅτι ἡ Διοικοῦσα Σύνοδος τοῦ 1952 ἀνέτρεψε μίαν ἀπόφασιν προηγουμένης (τοῦ 1949) περὶ μὴ συμμετοχῆς τῶν ἐπισκόπων, ἀλλὰ ἐξήγησε τὴν λήψιν τῶν ὀριστικῶν ἀποφάσεων ἀπὸ ἀπόφασιν τῆς ἡγεραρχίας.

Φρονοῦντες, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται οἱ γνωρίζοντες τὰ πράγματα ν' ἀφήνωμεν ταῦτα εἰς τὴν τύχην των ἢ τὰς προφορικὰς συζητήσεις — τὰ ἔπεα πτερόεντα — ἀλλὰ προλαμβάνοντες τὴν κακὴν ἐξέλιξιν νὰ διατυπώνουν σαφῶς, θαρραλέως καὶ κατηγορηματικῶς τὰς ἀπόψεις των γραπτῶς, τοῦτο μὲν διευτύωσαμεν ἐγκαίρως εἰς ὑπόμνημα πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην (δημοσιευόμενον κατωτέρω) τὰς ἀντιλήψεις μας, τοῦτο δὲ δημοσιεύομεν τὸ παρόν, προσθέτοντες ὅτι ἡ ἡγεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος — τῆς μεγαλυτέρας τῶν Ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν — ὑπέχει εὐθύνην βαρεῖαν ἔναντι τῆς ὅλης Ἐκκλησίας, ἥτοι τῆς Μιᾶς Ἁγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, διὰ τὴν τυχὸν ἐπανάληψιν τῆς ἐν ἔτει 1948 παρατηρηθείσης ἐλλείψεως προγράμματος, συνεπειᾶς καὶ ἐνόητος ἐν τῷ προκειμένῳ προβλήματι, τόσον τώρα ὅσον καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη, ὅτε θὰ γίνῃ ἡ Β' Γεν. Συνέλευσις τῆς λεγομένης «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν».

Ὅπως θ' ἀντιληφθῇ ὁ ἀναγνώστης βίσις τῶν ἡμετέρων σκέψεων εἶναι ἡ ἀκριβὴς μελέτη τῆς καταστάσεως καὶ ἡ ὑπὸ τὸ φῶς ταύτης ἐξαγωγή ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου τῶν ἀναγκαίων ἐπακολούθων, τόσον διὰ τὸν γράφοντα, ὅσον καὶ πρὸ πάντων διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία δὲν δύναται νὰ λαμβάνῃ ἀποφάσεις ἀντικειμένας πρὸς τὴν στάσιν τῆς εἰς ἄλλα θεμελιώδη ζητήματα. Δὲν δύναται π.χ. νὰ παρακάθῃται εἰς τὸ Συμβούλιον καὶ τὴν Ἐκτελεστικὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν ὡς τακτικὰ μέλη καὶ πρόεδροι μητροπολίται καὶ καθηγηταί, ἐκπροσωποῦντες τὴν «Καθολικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν», γεγονόςς σημαῖνον ὅτι εἴμεθα μόνιμα καὶ τακτικὰ μέλη τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν», περὶ ἧς ἄλλως δὲν ἐξέφεραν ἐπίσημον γνώμην αἱ Ἐκκλησίαι μας μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ 1948, ἀλλὰ σιωπηρῶς ἐδέχθησαν καὶ διὰ τῆς συμμετοχῆς των ἐδημιούργησαν μίαν κατάστασιν, δυναμένην βεβαίως ν' ἀλλάξῃ δι' ἀποφάσεως τῆς ἡγεραρχίας, καὶ νὰ θέλωμεν νὰ στέλλωμεν ἐκπροσώπους εἰς τὸ Συνέδριον Σπουδῶν (τὴν σπουδαιότητα τῶν δογματικῶν συνεδρίων τονίζουσι ὀρθῶς οἱ συνάδελφοι

1. Οἱ Ἕλληνες δὲν εἴμεθα ἀτυχῶς προμηθεῖς καὶ μὲ τὴν ὑπερβάλλουσαν τὰ ἐπιτρεπόμενα ὄρια ἀτομοκρατίαν μας, ὑπονομεύομεν καὶ τὴν δημοκρατίαν μας.

κ. κ. Μπρατσιώτης, Καρμύρης) ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ἐπισκέπτου ἢ παρατηρητοῦ, διότι εἶναι βέβαιον, ὅτι θὰ κατηγορηθῶμεν ἐπὶ ἀνακολυθία. Εἶναι λοιπὸν προφανές, ὅτι τρία πράγματα ἐπιδιώξαμεν διὰ τῆς ψήφου μας ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

1) Νὰ προφυλάξωμεν τὸ γόητρον καὶ τὸ κῦρος τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἐν τῇ Οἰκουμ. κινήσει καὶ δὴ ἔναντι τῶν ἑτεροδόξων.

2) Νὰ ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τοῦ οὐσιώδους διὰ τὴν Ἐκκλησίαν μας προβλήματος οὐχὶ τῆς ἀπλῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ τῆς *συνδέσεως* μετ' ἑτεροδόξων ἐπὶ τῆς ἑλλειποῦς βάσεως τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ Καταστατικοῦ, ὅπερ ἐψηφίσθη καὶ ὑφ' ἡμῶν, ὑπὸ τὴν αἴρεσιν τῆς ἀποδοχῆς ἢ μὴ ὑπὸ τῶν Ἱ. Συνόδων—ἀπὸ τοῦ 1948 μέχρι 1952 διέρρευσαν ἔτη τέσσαρα καὶ δὲν ἐλήφθησαν αἱ ἀναγκαῖαι, πλήρεις καὶ σαφεῖς ἀποφάσεις—διότι ἐκεῖ κυρίως περιορίζεται τὸ πρόβλημα, ὅπερ ἐγεννήθη ἀπὸ τοῦ 1936-48, καίτοι ἀπὸ τοῦ 1920 μετέχουμεν τῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως.

3) Νὰ μὴ στερήσωμεν αὐτὴν τῆς εὐκαιρίας ἐκθέσεως τῶν ὀρθοδόξων ἀπόψεων ἀπὸ τοῦ παγκοσμίου βήματος τῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως μέχρι τῆς Β' Γενικῆς Συνελεύσεως, ὅτε θὰ πρέπη νὰ λάβῃ τὰς ἀναγκαῖας ἀποφάσεις περὶ παραμονῆς ἢ μὴ εἰς τὴν «Κοινωνίαν τῶν Ἐκκλησιῶν». Ἐφ' ὅσον δὲ ἐμμένουμεν εἰς τὴν ἀποψιν περὶ τῆς ἀπὸ τοῦδε ἀνακλήσεως—τὸ μέτρον ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα καὶ θὰ ὑπογράμμιζεν ἀπολύτως καὶ δηκτικῶς πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους τὰς ἐπιφυλάξεις μας—τῶν ἐπισκόπων ἀπὸ τὰ δύο σώματα, ἦτοι τὴν Γεν. Συνέλευσιν καὶ τὴν Διοίκησιν—καὶ παραμονῆς προσωρινῶς μέχρι τοῦ 1953-54 τῶν καθηγητῶν τῆς Θεολογίας, οὐδεὶς δύναται νὰ κατηγορήσῃ ἡμᾶς ἐπὶ ἀσυνεπείᾳ. Αἱ Ἐκκλησίαι δὲν ἔλαβον ἀκόμη τὴν καιρίαν ἀπόφασιν ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῆς *συνδέσεως τῆς Μιᾶς Ἁγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας* μετ' ἑτεροδόξων καὶ διὰ τοῦτο καθῆκον ἔχομεν νὰ συμβουλευσώμεν τὰ πρέποντα περὶ τῶν πρακτέων ἐν τῷ μεταξύ, ἵνα μὴ φανῶσιν ἀνακόλουθοι. Σημειοῦμεν ἐπὶ πλέον, ὅτι αἱ ἀντιπροσωπεῖαι τῆς Καθολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας οὐδέποτε ἰσχυρίσθησαν ἐνώπιον τῶν μεγάλων καὶ μικρῶν Συνεδρίων τῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως ἀπὸ τοῦ 1921 μέχρι τοῦ 1952—οὔτε αἱ Ἐκκλησίαι εἰς τὰ ἔγγραφα των—ὅτι ἀποτελοῦν τὴν Μίαν Ἁγίαν Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν (Unam Sanctam). Εἶναι τοῦτο συνεπές; Τὸ ἐπρόσεξαν αἱ Σύνοδοι; (1)

Ἡ συνέπεια καὶ ἡ ἀκολουθία τῆς σκέψεως καὶ τῆς πράξεως, πού πρέπει

1. Ὅτι παριστάμεθα εἰς τὴν «Κοινωνίαν τῶν Ἐκκλησιῶν», κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν Προέδρων καὶ Συμβούλων της, ὡς μία τῶν ὁμολογιῶν (!!) δύναται ν' ἀντιληφθῇ τις ἀναγινώσκων τὴν προσφάτως δημοσιευθεῖσαν συνέντευξιν τοῦ ἐνὸς τῶν προέδρων τοῦ Συμβουλίου, τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Καντεμβουργίας κ. S. Fischer. (Ἰδε «Ἐκκλησίαν» 15ης Ἰουνίου 1952 σελ. 198). Μᾶς τὰ εἶπεν μετὰ τὸ Amsterdam καὶ ὁ κ. K. Barth!

να χαρακτηρίζουν κατ' ἔξοχὴν τὰς Ἐκκλησίας καὶ ὅταν δροῦν καὶ ἐκτὸς τοῦ περιβάλλου τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου φυσικὸν εἶναι νὰ πραγματοποιηῖται καὶ ἐνταῦθα !

Ἐπ' αὐτὰς τὰς προϋποθέσεις φρονοῦμεν, ὅτι δύναται νὰ κατανοηθῇ ἡ ἰδίᾳ ἡμῶν γραμμῇ ἀπὸ τοῦ Συνεδρίου τοῦ Amsterdam μέχρι τοῦ Ἰουνίου τοῦ ἔτους, ὅτε ἐψηφίσαμεν ὡς ἐψηφίσαμεν ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ χωρὶς νὰ ἔχωμεν προσυνηθῆσιν πρὸς οὐδένα. Ἐκ δὲ τῆς μελέτης καὶ τοῦ παρόντος θὰ ἀντιληφθῇ ὁ ἀναγνώστης, ὅτι συνεχίζομεν μὲ προσοχὴν καὶ ἀκολουθίαν τὴν μελέτην τοῦ προβλήματος τῆς σχέσεως—ἐπαφῆς (σύμπραξις ὑπῆρχε μόνον εἰς τὰ πρακτικὰ ζητήματα) καὶ εἶτα τῆς *συνδέσεως* τῆς Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τῶν ἑτεροδόξων.

Πρὸς μείζονα ἀποσαφήνισιν τῶν ἀπόψεών μου, ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἀρχῶν (principes) καὶ τῶν γεγονότων, ἀφιερῶνται αἱ ἐπόμεναι σελίδες, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τῆς ἐπειγούσης ἀνάγκης ὅπως τὸ ταχύτερον συγκαληθῇ *Συνέδριον Σπουδῶν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν* (τῇ συμμετοχῇ ἱεραρχῶν καὶ καθηγητῶν τῆς Θεολογίας) πρὸς καθορισμὸν τοῦλάχιστον *ἐνιαίας στάσεως* τῶν ἑλληνοφώνων καὶ μὴ Ἐκκλησιῶν καὶ δὴ καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Σερβίας, καὶ Κύπρου εἰς τὸ θέμα τῆς συμμετοχῆς ἢ οὐ εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν κίνησιν ὑπὸ τὴν νέαν τῆς μορφήν, τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν» καὶ ἐν καταφατικῇ περιπτώσει *περὶ τῶν δρων, ὅς ὀφείλομεν νὰ προβάλλωμεν κατὰ τὴν Β' Γεν. Συνέλευσιν*. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐν σπουδαίῳ πρόβλημα τῆς παρούσης στιγμῆς διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὅταν πρὸ ὀλίγου χρόνου, κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ Πάσχα, εὐρέθημεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, μετέχοντες τῆς ἐκδρομῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου, προσκλήσει τῆς Α. Θ. Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἦτο φυσικὸν ν' ἀνταλλάξωμεν μετ' Αὐτοῦ σκέψεις καὶ ἐπὶ τοῦ φλέγοντος θέματος τῆς συμμετοχῆς τῆς ἡμετέρας Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὸ κατ' Αὐγούστιον τοῦ τοῦ ἔτους συνερχόμενον συνέδριον τῆς παλαιᾶς ὀργανώσεως «Πίστις καὶ τάξις» ἐν Lund τῆς Σουηδίας. Βλέποντες, ὅτι καὶ πάλιν ἀνέκυπτε, μετὰ τέσσαρα ὅλα ἔτη, τὸ ἄλυτον πρόβλημα ἀρχῆς, περὶ τοῦ κατὰ πόσον δῆλα δὴ ἐπιτρέπεται εἰς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν, νὰ μετάρχη τοῦ τε συνεδρίου (ὅπερ κατ' οὐσίαν ἀποτελεῖ δρᾶσιν ὀργανώσεως συνιστώσης τμήμα τοῦ ἐνιαίου πλέον ὀργανισμοῦ τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν» εἰς ἣν συνεχωνεύθησαν αἱ δύο ὀργανώσεις τῆς Faith and Order καὶ Life and Work) καὶ τῶν σωματίων τοῦ ὀργανισμοῦ τούτου, ἐθεωρήσαμεν πρέπον νὰ καταγράψωμεν τὰς σκέψεις μας καὶ νὰ ὑποβάλ-

λωμεν εἰς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα, ὥστε νὰ δυνηθῶμεν νὰ συνομιλήσωμεν μετ' αὐτοῦ ἐπὶ συγκεκριμένων προτάσεων. Τοῦτο δὲ ἐπράξαμεν ὄχι μόνον, διότι μετασχόντες τῆς Α' Γεν. Συνελεύσεως τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν» ἐν Amsterdam τῆς Ὀλλανδίας καὶ λαβόντες διὰ δύο ἐγγράφων (1) ὠρισμένην στάσιν, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι καὶ πάλιν, ἐν ὄψει τῶν ὑπαρχουσῶν ἀντιθέσεων, νὰ λάβωμεν τὴν συνεπῆ θέσιν ἔναντι τῶν νέων περιστατικῶν ἔτι δὲ καὶ τῶν προθέσεων καὶ ἐρωτημάτων τῆς Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ διότι τὸ θέμα τῆς συμμετοχῆς ἢ μὴ εἰς μίαν τοιαύτης σπουδαιότητος κίνησιν δὲν εἶναι μόνον θεωρητικὸν-δογματικόν, ἀλλὰ καὶ πραγματικὸν καὶ ἄρα ἀνήκει εἰς τὴν σφαιρὰν τῆς ἱστορικῆς δράσεως τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ συγχρόνῳ κόσμῳ. Ὅθεν ὁ ἱστορικὸς τῆς Ἐκκλησίας ἔχων ὑπ' ὄψει ὄχι ἀπλῶς τὰς βάσεις τῆς θεωρητικῆς-δογματικῆς θεμελιώσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ τὸ ἱστορικὸν αὐτῆς παρελθόν, ὅπερ διαμορφώνει τὸ παρὸν, βλέπει ἴσως πληρέστερον τὸ πρόβλημα, καὶ ἀναθεωρῶν ἐκάστοτε τὰς ἀπόψεις του, ἐν ὄψει τῆς πραγματικότητος, ὀφείλει νὰ λαμβάνῃ τὴν ἀρμοζούσαν στάσιν, ὑποβάλλων εὐλαβῶς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τὰ πρόποντα, ὥστε αὕτη ὡς ἡ μόνη ἀρμοδία νὰ λαμβάνῃ ἐν γνώσει τοῦ ὅλου ὄλικου τὰς ὁρθὰς ἀποφάσεις της. Ἐπανερχόμεθα λοιπὸν ἐπὶ τοῦ βαρυσημάντου αὐτοῦ προβλήματος τῆς συγχρόνου Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας—καίτοι τοῦτο πολλὰς πικρίας καὶ θλίψεις προξενεῖ, καὶ πρὸς λίαν προσφιλεῖ πρόσωπα φέρει εἰς ποιάν τινα ἀντίθεσιν—διότι πιστεύομεν, ὅτι ἱστορία καὶ ζωὴ συνδέονται ἀναποσπάστως καὶ ὅτι ἡ νηφαλιότης τῆς ἱστορικῆς σκέψεως ἴσως δύναται νὰ εἰσφέρει τι πρὸς ψύχραιμον ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος, ὅπερ ἀνήκει εἰς τὰ σπουδαῖα τῆς παρούσης κρισίμου καταστάσεως τοῦ διηρημένου κόσμου. Ἡ σοβαρότης τοῦ προβλήματος δὲν ἐπιτρέπει νὰ κάμνῃ τις πολιτικὴν ἔναντι αὐτοῦ ἢ τῆς Ἐκκλησίας. Τοιαύτην ἄλλως τε ἦτο καὶ εἶναι καὶ θὰ εἶναι πάντοτε ἀνίκανος ὁ σημεῖων τὰς γραμμὰς ταύτας νὰ κάμῃ, λόγῳ χαρακτῆρος καὶ παραδόσεως.

Θὰ χαράζωμεν λοιπὸν καὶ πάλιν τὴν εὐθεΐαν, συνεπῆ καὶ εἰλικρινῆ καὶ ἄρα ἀντικειμενικὴν γραμμὴν μας διὰ μέσου τῶν ἀντιτιθεμένων ἀπό-

1. Ἐννοοῦμεν 1ον) τὴν πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὑπογραφήν τοῦ ἐγγράφου τῆς Πλειοψηφίας καὶ 2ον) τὴν μελέτην μας ἡ «θέσις τῆς Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἐκκλησιῶν» δημοσιευθεῖσαν ἐν τῇ «Θεολογίᾳ» τοῦ 1949 σελ. 301 ἔξ. καὶ 495 ἔξ.). Ὅθεν εἶναι εὐλογον διατὶ τὸ παρὸν τεῦχος χαρακτηρίζεται ὡς δεύτερον. Πιθανῶς θὰ καταστῇ ἀναγκαῖον νὰ γραφῇ καὶ ἐν τρίτῳ τεύχῳ διὰ νὰ περιλάβῃ: 1ον) τὴν ἀνάπτυξιν τῆς θέσεως, διατὶ «ἡ Κοινωνία τῶν Ἐκκλησιῶν» εἶναι κατ' οὐσίαν «Κοινωνία Ἐκκλησιῶν καὶ μὴ Ἐκκλησιῶν» καὶ 2ον) ἔξετασιν, ἔξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου, τῶν θέσεων ἃς διετύπωσεν τὸ Συμβούλιον τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν» ἐν Τορόντο τοῦ Καναδά «τί εἶναι καὶ τί δὲν εἶναι τὸ Συμβούλιον τῆς Κοινωνίας ταύτης».

ψεων ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ συμβάλωμεν εἰς τὴν ἐγκαιρον μελέτην καὶ λήψιν ἀποφάσεων ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας μας, ἱκανὸν χρόνον πρὸ τῆς Β' Γενικῆς Συνελεύσεως τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν», διότι δὲν ἐπιτρέπεται καὶ πάλιν νὰ εὐρεθῶμεν ἀνέτοιμοι ὡς πρὸς τὸ κύριον πρόβλημα, ὅπερ ἀνέκυψε τὸ πρῶτον τὸ 1938 σαφῶς καὶ δὲν ἐμελετήθη, ὡς μὴ ὄφειλε, ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν μας εἰς Συνέδρια σπουδῶν μετὰ 14 ὄλα ἔτη, καίτοι ἡ εἰδικὴ ἀφορμὴ τοῦ 1948 ἔπρεπε νὰ ὠθήσῃ ἡμᾶς πρὸς τοῦτο.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 29ῃ Ἰουνίου 1952

ἐν τῇ ἑορτῇ τοῦ Πέτρου καὶ Παύλου.

§ 1. Τὸ πρόβλημα τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν τῆς Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μεταξὺ τοῦ 1948 καὶ 1952 (1) καὶ αἱ ἀποφάσεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μέχρι τοῦ Μαρτίου τοῦ 1952.

Ὑπεδείξαμεν ἤδη εἰς τὸ προηγούμενον δημοσίευμα, ὅτι τὸ ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τοῦ 1920 ἐξαγγελθὲν σχέδιον περὶ ἰδρύσεως «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν» κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν» ἀποκρουσθὲν κατ' ἀρχὴν ὑπὸ τῶν προτεσταντῶν καὶ μὴ μελετηθὲν περαιτέρω παρ' ἡμῖν, ἔτυχεν εἴτα τῆς προσοχῆς καὶ ἐπεξεργασίας τῶν προτεσταντῶν κατὰ τὸ 1936—38, ὅτε διὰ λόγους πρακτικούς, ὡς ἐλέχθη, ἵνα μὴ καλῶνται τὰ αὐτὰ πρόσωπα εἰς διάφορα συνέδρια, πράγματι δὲ διότι τὰ προβλήματα τοῦ πρακτικοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι ἀχώριστα ἀπὸ τὰ θεωρητικὰ - δογματικά, ἢ δὲ ἐπιθυμία διὰ τὴν ἐνότητα καὶ διὰ τὴν ἀναζήτησιν τῆς Una Sancta ἦτο παρὰ πολλοῖς προτεστάνταις ἰσχυρά, ἠτοιμάσθη ἡ συγχώνευσις τῶν ὀργανισμῶν διὰ τῆς ἐκπονήσεως τοῦ καταστατικοῦ, τοῦ στηριζομένου εἰς τὸν ἐλβετικὸν ἀστικὸν κώδικα. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀνωτέρω εἴμεθα ὑποχρεωμένοι καὶ πάλιν νὰ ἐξάρωμεν τὸ ἐν τῇ αὐτῇ μελέτῃ σημειωθὲν γεγονός, καθ' ὃ ὁ τότε πρόεδρος τῆς ἐλληνικῆς ἀντιπροσωπείας εἰς τὴν σύσκεψιν τῆς Utrecht (κατ' Αὔγουστον 1938) ἀείμνηστος Θυατείρων Γερμανὸς ἐδήλωσεν, ὅτι δὲν γνωρίζει κατὰ πόσον αἱ ἡμέτεραι ἐκκλησίαι θὰ εὐρεθῶσι σύμφωνοι διὰ τὴν συμμετοχὴν των εἰς τὸν τότε ὑπὸ δημιουργίαν εὐρισκόμενον ὀργανισμόν τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν».

Παρὰ ταῦτα ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, διότι αἱ Σλαβικαὶ εἶναι ἐμπερίστατοι, κατὰ τὸ 1948, χωρὶς νὰ προηγηθῇ μελέτη τοῦ καταστατικοῦ καὶ τῶν νέων ὄρων σχέσεως πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους, ἀναλαμβάνουσα εἰσινεὶ εὐθύ-

1. Πρὸβλ. *Ι. Καλογέρου*: Ἡ Ὁρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ σύγχρονος Οἰκουμενικὴ κίνησις. Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1951 (ἀνάτυπον ἐκ τοῦ «Γρηγορίου Παλαμᾶ») σελ. 10 ὑποσημείωσις, ἐνθα ἡ μέχρι τοῦ παρελθόντος ἔτους ἡμέτερα καὶ ξένη βιβλιογραφία.

νην δι' ἄλην τὴν Καθολικὴν Ὁρθοδοξίαν ἐδήλωσε συμμετοχὴν εἰς τὸν νέον ὀργανισμόν, ἣτις τελικῶς ἐν Amsterdam ἐνεφανίσθη ὡς σύνδεσις πρὸς ἑτεροδόξους τῶν ἐκκλησιῶν Κωνσταντινουπόλεως, Κύπρου καὶ Ἑλλάδος, ἐνῶ πρότερον εἰς διάσκεψιν τῶν Ρώσων κλπ. ἀπεδοκιμάσθη ἐκ μέρους τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν δορυφόρων τῆς Ρωσσίας χωρῶν καὶ ἀτυχῶς ἐνὸς ἐκπροσώπου τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας ἀντιπροσωπεύοντος καὶ τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας ἢ συμμετοχὴ εἰς τὴν Οἰκ. Κίνησιν (1). Δὲν ἔχω ὁμῶς ἀμφιβολίαν, ὅτι ἄλλοία θὰ ἦτο ἢ ἐν τῷ προκειμένῳ προβλήματι στάσις τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, μιᾶς ὁμῶς ἐλευθέρως Ρωσσίας, καὶ ὅτι τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Μ. Ἀνατολῆς θὰ ἐλάμβανον σαφεστέραν καὶ μελετημένην θέσιν, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ὁ σημερινὸς χωρισμὸς τοῦ Κόσμου καὶ δὲν ἦσαν ὑποχρεωμένα νὰ λαμβάνουν ὑπ' ὄψει τὴν ἢ ὑπὸ πολιτικὴν πίεσιν ἐκδηλουμένην γνώμη τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Σερβίας ἀπέστειλεν ἀπλῶς παρατηρητὰς εἰς Amsterdam.

Ἡ ὑπὸ τοιοῦτους ὄρους συμμετοχὴ τῆς Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ μεγάλου τμήματος αὐτῆς δὲν ἦτο βεβαίως εὐχάριστος, ἀνεξαρτήτως τοῦ προβλήματος, ὅπερ δὲν φαίνεται ν' ἀψηχόλησε τὰς Ἐκκλησίας ἡμῶν, τ. ἔ. τοῦ ἀριθμοῦ θέσεων, αἵτινες ἐδίδοντο εἰς τὴν ἡμετέραν πρεσβυγενῆ Ἐκκλησίαν, τόσον εἰς τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν ὅσον καὶ τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον. Εὐρισκόμεθα δὲ ἐκεῖ ὡς μειοψηφία καὶ θὰ ἤμεθα ἀκόμη ἐν μειοψηφίᾳ καὶ ἂν προσήρχοντο καὶ οἱ Σλάβοι καὶ οἱ Ρουμῆνοι ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι (2).

1. Τὸ κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1948 συγκροτηθέν, ἐκ πρωτοβουλίας τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, ἐκκλησιαστικὸν συνέδριον ἐν Μόσχᾳ ἔλαβε συγκεκριμένην ἀρνητικὴν θέσιν ἐναντι τῆς μετ' ὀλίγον μελλούσης νὰ συνέλθῃ Γεν. Συνελεύσεως τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν» ἐν Amsterdam (Αὐγ. 18—4 Σεβρίου). Αἱ ἀποφάσεις ἐξεδόθησαν γαλλιστὶ (Journal du Patriarchat de Moscou No special 1948 σελ. 29·30) καὶ γερμανιστὶ ὑπὸ τοῦ τμήματος ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων τῆς Γερμ. Εὐαγ. Ἐκκλησίας («Dokumente der Orthodoxen Kirche zur Ökumenischen Frage» Heft 1. Die Moskauer Orthodoxe Konferenz von Juli 1948 σελ. 39·41). Ἴδε καὶ παρατηρήσεις τοῦ καθηγητοῦ E. Wolf περὶ τῆς πολιτικῆς φύσεως τῶν ἀποφάσεων τοῦ Συνεδρίου τῆς Μόσχας παρὰ τῷ Ἰ. Καλογήρου: «Ἡ Ὁρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ σύγχρονος Οἰκουμενικὴ Κίνησις», Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» Θεσσαλονίκη 1951 σελ. 12 ὑπόσημ. 2. Βεβαίως αἱ ἀποφάσεις τῆς Μόσχας δὲν ἔχουσι ἀμμεσον δεσμευτικὸν χαρακτῆρα διὰ τὰς ἐλευθέρως κινουμένας ἡμετέρας Ἐκκλησίας (Καλογήρου αὐτόθι σελ. 13), ἐπειδὴ ὁμῶς καὶ ἂν ἐλευθερωθῶσιν αἱ χῶραι τῆς Ἀνατολῆς εἶναι πιθανώτατον ὅτι θ' ἀκολουθήσωσιν συντηρητικὴν ὁδόν, ἔπεται ὅτι ἡμεῖς οἱ ἀναλαβόντες προσωρινῶς τὴν εὐθύνην διὰ τὴν Καθολικὴν Ὁρθοδοξίαν ὀφείλομεν νὰ εἴμεθα πολὺ προσεκτικοὶ ἐν τῇ σχέσει μας πρὸς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν, εἰς ἣν ἀσφαλῶς θὰ μετεῖχεν, ὑπὸ ὄρους, ἢ Ρωσικὴ Ἐκκλησία καὶ αἱ τῶν δορυφόρων χωρῶν, ἐὰν ἦσαν ἐλεύθεραι.

2. Γερ. Ι. Κονιδάρη: Ἡ θέσις τῆς Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας κλπ. σελ. 17.

Ἄλλὰ τὸ σπουδαιότερον ζήτημα δὲν ἦτο τὸ ἀνωτέρω, ἀλλὰ τὸ ἄλλο, ὅτι δηλαδὴ αἱ ἡμέτεραι Ἐκκλησίαι δὲν εἶχον προσέξει, ὅτι διὰ τοῦ καταστατικοῦ τῆς νέας ὀργανώσεως μετεβάλλετο ὁ ἀπὸ τοῦ 1920 μέχρι τοῦ 1948 καθιερωμένος τρόπος σχέσεως πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους, ἦτοι *ἐπαφῆς πρὸς συζήτησιν* τῶν δογματικῶν (ὄργ. Faith and Order) καὶ *συνεργασίας καὶ συμπράξεως* εἰς τὰ τοῦ Πρακτικοῦ Χριστιανισμοῦ, διὰ τῆς *συνδέσεως* (ὄχι ἀπλῆς συμμετοχῆς) ἐπὶ ἀτελοῦς βάσεως δογματικῆς (Ἰον ἄρθρον) καὶ ἐκκλησιολογικῆς ἀκαθορίστου (*).

Ἐν ὄψει τῶν γεγονότων τούτων ἡ πλειοψηφία τῆς Ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας ἤξιωσεν τὴν κατάθεσιν δηλώσεως ἐπὶ τῶν πορισμάτων τοῦ Συνεδρίου (10 ἔναντι 7), ἀλλ' ὁ ἀειμνηστος Θυατείρων Γερμανός, ὡς μὴ ὄφειλε, διέλυσε τὴν συνεδρίαν καὶ ἔκαμε μόνος τὴν ἐπιούσαν ἀνούσιον τινὰ δήλωσιν, ἐνῶ αἱ δηλώσεις τῶν Ὁρθοδόξων Λαζάννης καὶ Ἐδιμβούργου ἀπετέλουν ἐν προηγουμένον προκάλεσσαν τότε τὴν προσοχὴν τῶν ξένων (**).

Ἡ ἔκθεσις τῆς πλειοψηφίας ὑπεβλήθη εἰς τὴν Ἱ. Σύνοδον (**), καθὼς καὶ ἄλλαι προσωπικαί, ὡς καὶ ἡ ἔκθεσις τοῦ ἀειμνήστου Θυατείρων εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον.

Καὶ ἡ μὲν Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου παραπέμφασα τὰς ἐκθέσεις εἰς τὴν οἰκείαν ἐπιτροπὴν, καταρτίσασαν εἰδικὴν ἔκθεσιν, κατέληξεν εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς κατωτέρω δημοσιευομένης ἐγκυκλίου, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος λαβοῦσα κατ' ἀρχὴν τὴν ὀρθὴν ἀπόφασιν νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ τὴν συμμετοχὴν τῶν ἀρχιερέων (*), ἀνέτρεψε ταύτην ἄνευ τινὸς αἰτιολογίας (τοῦ-

1. Τὸ ὑπεδείξαμεν ἤδη. Αὐτόθι σελ. 19 ἔξ.

2. Ἡμεῖς δὲν παρέστημεν κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίαν, ἀναχωρήσαντες εἰς Παρισίους. Τοῦτο βεβαίως δὲν τὸ λέγομεν διὰ νὰ ἀπαλλαγῶμεν τῆς εὐθύνης τῶν γενομένων.

3. Ἐνορία 1949 ἀριθ. 76—77. Περὶ τῆς κριτικῆς τῆς ἀσκηθείσης μετὰ τὸ Amsterdam ἴδε Καλογήρου ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 10.

4. Κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 2ας Δεκεμβρίου 1948 (προεδριούντος τοῦ ἀειμνήστου ἀρχιεπισκόπου Δαμασκηνοῦ), κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνεγνώσθη μακρὸν ὑπόμνημα ὑπὸ τοῦ Σεβ. Σάμου κ. Εἰρηναίου, μετὰ μακρὰν συζήτησιν ὠρίσθη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ πρὸς μελέτην τοῦ ὑπομνήματος καὶ ἐν καιρῷ ὑπόδειξιν τοῦ τρόπου ἐφαρμογῆς αὐτοῦ ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν σημερινῶν δυνατοτήτων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. *Ἡ ἐπιτροπὴ ἀπετέλεσθη ἐκ τῶν Σάμου Εἰρηναίου, Σεργῶν Κωνσταντίνου, Μαντινείας Προκοπίου* (νῦν Κορινθίας), *Ζακύνθου Χρυσαστόμου καὶ Ἀττικῆς Ἰακώβου*. Ἡ ἐπιτροπὴ ὑπέβαλεν ἔκθεσιν (;) Πάντως κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 24ης Ἰουνίου 1949, προεδρευόντος τῆς Συνόδου τοῦ νῦν ἀρχιεπισκόπου κ. Σπυρίδωνος, ὑπεκινήθη τὸ ζήτημα τῆς συμμετοχῆς τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν εἰς τὸ «Οἰκουμενικὸν Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν» καὶ *ἀπεφασίσθη, ὅπως ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος μὴ συμμετάσχη δι' ἀρχιερέων* (ὡς ὑπεδείξαμεν πρῶτον, ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 45), ἀλλὰ διὰ καθηγητῶν τῶν δύο Πανεπιστημίων καὶ διὰ τῶν καθηγητῶν κ. κ. Ἀλιβιζάτου, Μπρατσιώτου καὶ Ἰωαννίδου. *Ἡ ἀπόφασις αὕτη νὰ κοινοποιηθῇ (λέγουν τὰ πρακτικά) τῷ Οἰκουμε-

λάχιστον τοιαύτη δὲν ἐδημοσιεύθη) καὶ ἀφῆκε τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῆς εἰς τὸ κύριον σῶμα τῆς Διοικήσεως,

Εἶναι ἀληθῶς ἀνεξήγητον ὅτι ἐν τῇ δημοκρατικῇ Ὁρθοδόξῳ Ἀνατολῇ καὶ δὴ ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα τὰ μέσα ὑπάρχουν, δὲν υἰοθετήθη τὸ μόνον μέσον, ὅπερ ὑπεδείξαμεν ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἐπανόδου ἐξ Amsterdam, τῆς συκλήσεως δῆλον ὅτι συνεδρίου σπουδῶν τῶν Ὁρθοδόξων Ἑλλήνων Θεολόγων ἐπὶ παρουσίᾳ οὐ μόνον τῶν ἱεραρχῶν τῶν ἀσχολουμένων σοβαρῶς περὶ τὰ θεολογικὰ ζητήματα, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ ἀφέθησαν σχεδὸν τὰ πράγματα εἰς τὴν τύχην των.

Ἡ ἀναγκαιότης ἐνὸς συνεδρίου σπουδῶν, εἰ δυνατόν καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ ἐκπροσώπων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, προϋβάλλετο ἐπιτακτικῇ ὄχι μόνον διότι οὕτω θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προσελκύσωμεν ἀντιπροσώπους τῶν Πατριαρχείων Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου καὶ πιθανῶς καὶ τῆς Σερβίας, ἀλλὰ καὶ διότι οὕτω μόνον δυνάμεθα ἐν πνεύματι διορθοδόξῳ καὶ μὲ νηφαλιότητα ν' ἀντιμετωπίσωμεν καὶ μελετήσωμεν τὰ διὰ τῆς ἰδρύσεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν προκύπτοντα ζητήματα ἥτοι :

1) Τὸ Χριστολογικὸν ὡς ἀνακύπτει ἐκ τοῦ α'. ἄρθρου τοῦ Καταστατικοῦ τῆς εἰρημένης Ὁργανώσεως.

2) Τὸ Ἐκκλησιολογικόν, διότι μετέχουν νῦν 160 Ἐκκλησῖαι καὶ Ὁργανώσεις, πού δὲν θέλουν νὰ εἶναι πᾶσαι Ἐκκλησῖαι.

3) Τῶν ὄρων συμμετοχῆς εἰς τὴν Διοίκησιν (ἐφ' ὅσον βεβαίως θὰ ἐλύετο τὸ πρῶτον τοῦλάχιστον ζήτημα), ἥτοι τοῦ ἀριθμοῦ θέσεων, αἵτινες πρέπει

νικῶ Πατριαρχεῖν καὶ τοῖς Σεβ. Φθιώτιδος κ. Ἀμβροσίῳ καὶ Ἐδέσσης κ. Παντελεήμονι» (νῦν Θεσσαλονίκης). Ἡ Σύνοδος ἢ ἀποφασίσασα τ' ἀνωτέρω ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων 5 (καὶ τῶν προέδρων) ἀπετελεῖτο καὶ ἐκ τῶν Εἰάνθης Ἰωακείμ, Ἀλεξανδρουπόλεως Ἰωακείμ, Διδυμοτείχου Ἰωακείμ, Ἐλασσόνος Καλλινίκου, Τρίκκης καὶ Σταγῶν Χερουβεῖμ (†), Ἡλείας Γερμανοῦ, Φωκίδος Ἀθανασίου. Παρίστατο συμφωνῶν καὶ ὁ Βασ. Ἐπίτροπος καθηγητῆς τῆς Ἱστορ. Λογμ. καὶ Συμβολικῆς κ. Καρμίρης. Τὴν ἀνωτέρω ὁρθὴν ἀπόφασιν ἀνέτρεψεν, ἀλλ' ὑπὸ τὴν αἴρεσιν τῆς ἐγκρίσεως τῆς μεταβολῆς ὑπὸ τῆς Ἱεραρχίας, ἄλλη Σύνοδος ἀποτελουμένη ἐκ τῶν Σεβ. Κασσανδρείας Καλλινίκου, Ἐδέσσης (νῦν Θεσσαλονίκης) Παντελεήμονος, Μαρωσίας Βασιλείου, Πολυανῆς καὶ Κιλκισίου Ἰωακείμ, Παραμυθίας Δωροθέου (νῦν Τρίκκης), Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγίου Ὁρους (νῦν Ἐδέσσης) Διονυσίου, Ἀργολίδος Χρυσοστόμου, Καρυστίας Ἀνανίου, Παροναξίας Ἀμβροσίου, Κερκύρας Μεθοδίου, Ναυπακτίας Χριστοφόρου καὶ Μεσσηνίας Χρυσοστόμου (ἢ πρότασις περὶ Ἱεραρχίας ἦτο τοῦ τελευταίου).

Κατὰ τὴν Συνεδρίαν τῆς 3ης Μαρτίου 1952 ἀπεφασίσθη, ὅτι εἰς τὸ Συνέδριον Lund τῆς Σουηδίας νὰ μεταβῶσιν ὡς ἐκπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος οἱ Σεβ. Φθιώτιδος κ. Ἀμβρόσιος καὶ Θεσσαλονίκης κ. Παντελεήμων, οἱ καθηγηταὶ εἰς Θεολογίας Ἀμίλκας Ἀλιβιζάτος καὶ Ἱ. Καρμίρης (τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν) καὶ Βασ. Ἰωαννίδης (Θεσσαλονίκης). Ἐκ τούτων παρητήθησαν: ὁ Σεβ. Θεσσαλονίκης διὰ λόγους ἥττονος σημασίας καὶ Ἱ. Καρμίρης διὰ λόγους ἀρχῆς, ἐκτεθέντας πρὸς τὴν Ἱ. Σύνοδον.

νὰ μᾶς δοθοῦν τόσον εἰς τὴν Γεν. Συνέλευσιν, ὅσον καὶ εἰς τὸ Διοικ. Συμβούλιον.

4) Τῶν προτάσεων, τὰς ὁποίας ἐν περιπτώσει ὀριστικῆς συμμετοχῆς θὰ ἦτο σκόπιμον νὰ ὑποβάλωμεν, δεδομένου, ὅτι ὄχι μόνον θὰ πρέπη νὰ παρακολουθῶμεν καὶ νὰ λαμβάνωμεν ἐγκαίρως θέσιν ἔναντι τῶν ὑπὸ τῶν ἄλλων τιθεμένων ζητημάτων, ἀλλὰ καὶ ἀναλαμβάνοντες πρωτοβουλίαν, (ἐφ' ὅσον τελικῶς δεχθῶμεν νὰ συνδεθῶμεν ἐπὶ ὄροις γενομένοις δεκτοῖς παρὰ τῶν ἑτεροδόξων) μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον νὰ θέτωμεν ζητήματα καὶ νὰ ἐτοιμάζωμεν ἐκθέσεις, ὅπως πράττουν οἱ νῦν ἰθύνοντες τὴν Οἰκ. κίνησιν, οἵτινες προετοιμάζουν ἐκ τῶν προτέρων τὰ πράγματα, ὥστε νὰ καταλήξουν τὰ συνέδρια εἰς τὰ ἐπιθυμητὰ κατὰ τὸ ἐφικτὸν πορίσματα. Εἶναι δὲ ἀπαραμίλλοι οἱ ξένοι εἰς τὴν προετοιμασίαν τῶν συνεδρίων καὶ τὴν διατύπωσιν πορισμάτων μὲ γενικὰς καὶ ἀορίστους (συμβιβαστικὰς) ἐκφράσεις.

Καίτοι λοιπὸν τὰ προβλήματα τὰ ὁποῖα ἐτίθεντο ἐνώπιον τῆς Καθ. Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, μετὰ τὸ συνέδριον τοῦ Amsterdam, ἦσαν σοβαρότατα, ἐν ὄψει τοῦ γεγονότος ὅτι ἔπρεπε ὅπωςδῆποτε νὰ ρυθμισθῇ τὸ ἐπείγον πρόβλημα τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ ὄργ. τῆς Κοινων. τῶν Ἐκκλησιῶν, δὲν ἐγένετο συνέδριον σπουδῶν, οὐδὲ συνεζητήθη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ ἐπιβαλλομένῃ εὐρύτητι ἐν τῇ Συνόδῳ τῆς Ἱεραρχίας.

Ἐπὶ τῶν σοβαρῶν αὐτῶν ζητημάτων δὲν ἐλήφθησαν μετὰ μελέτην μακρὰν καὶ ἐγκαίρως αἱ προσήκουσαι ἀποφάσεις. Ἐν τούτοις ἡ εἰδικὴ περίπτωσις πρὸ τῆς ὁποίας εὐρέθη τό τε Οἰκ. Πατριαρχεῖον καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, αἵτινες προσεκλήθησαν εἰς τὸ συνέδριον πίστεως καὶ τάξεως ἐν Lund τῆς Σουηδίας (Ἀύγουστον 1952), (ἴσως σκοπίμως ἐλήφθη ἡ ἀπόφασις ἐν Γενεύῃ, ἀντὶ νὰ συγκληθῇ ἡ Β' Γεν. Συνέλευσις) ἠνάγκασεν ἀμφοτέρως νὰ ἀσχοληθῶσι μὲ τὸ ζήτημα τῆς συμμετοχῆς εἰς αὐτό. Αἱ προτάσεις καὶ αἱ ἀποφάσεις των διέπονται ἀπὸ προϋποθέσεις, ὧν τὴν σπουδαιότητα ὀφείλομεν νὰ ἐξάμωμεν.

1) Ὅτι δὲν ἔλαβον θετικὴν θέσιν ἔναντι τοῦ καταστατικοῦ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ διὰ τῆς σιωπῆς των ἔδειξαν συγκατάνευσιν, μὴ λαβοῦσαι ὑπ' ὄψει τὰς ἀντιρρήσεις τῶν ἐκθέσεων.

2) Ὅχι μόνον διετήρησαν τοὺς ἀντιπροσώπους των εἰς τὸ Διοικ. Συμβούλιον (ὁ Θυατείρων ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι εἰς τῶν προέδρων τοῦ Συμβουλίου), ἀλλὰ καὶ δὲν ἔκαμαν καμμίαν δῆλωσιν, ὥστε νὰ ἀρχίσουν μερικὰ μέλη του νὰ εἶναι διστακτικὰ εἰς ἐκφράσεις, αἵτινες ὑποδηλοῦν, ὅτι ἀναζητοῦν τὴν *Unam Sanctam*, τῆς Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας θεωρουμένης ὡς μᾶς τῶν ὁμολογιῶν!!

Ἡ ἐπὶ τέσσαρα συναπτὰ ἔτη συνεχισθεῖσα κατάστασις συμμετοχῆς εἰς τὴν λεγομένην «Κοινωνίαν τῶν Ἐκκλησιῶν» ἐν ἧ «*συνδεόμεθα*» (ἡ λέξις συμμετοχὴ δὲν ἐκφράζει ἐπαρκῶς τὴν πραγματικότητα) μετ' ἑτεροδόξων (ἵνα

μεταχειρισθῶ τὴν μᾶλλον ἐπιεικῆ ἔκφρασιν), κατὰ τρόπον μὴ ἐξυπηρετοῦντα τὴν ἐν ἀπωτάτῳ μέλλοντι ἐν τῷ πνεύματι τῆς Καθολικῆς Ὁρθοδοξίας ἔνωσιν, εἶναι γεγονός, ὅπερ ἔχει ἐπακόλουθὰ τινὰ διὰ τὴν νῦν στάσιν μας, ὡς θὰ δειχθῆ κατωτέρω. Τὸ γεγονός δὲ ὅτι ἡ ἡμετέρα πρότασις περὶ ἀνακλήσεως τῶν Ἱεραρχῶν, τοῦλάχιστον, δὲν εὔρε παρὰ προσωρινὴν μόνον ἀπήχησιν, μαρτυρεῖ ὅτι ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία, διὰ λόγους οὓς ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν *ἔξακολουθεῖ τὴν ἀνεπιφύλακτον συμμετοχὴν* καὶ ὅπερ χειρότερον ἐξακολουθεῖ νὰ συνδέεται ἐπὶ τῶν βάσεων, αἵτινες ἀπὸ καθολικῆς ὀρθοδόξου σκοπιᾶς εἶναι σχεδὸν ἀπαράδεκτοι. Ἡμεῖς εἴμεθα ὑπὲρ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸ Συνέδριον ὑπὸ ὄρους καὶ κατὰ τῆς συνδέσεως ὑπὸ τοῦς σημερινούς ὄρους.

Ἄλλ' εἶναι βέβαιον ὅμως ὅτι, μέγα πλῆθος Ἱεραρχῶν ἔχει ἀκριβῶς αὐτὴν τὴν γνώμην. Ἐν προκειμένῳ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σάμου (εἰς ὑπόμνημά του πρὸς τὴν Ἱ. Σύνοδον ὑπὸ ἡμερομηνίαν 1 Ἀπριλίου) γράφει τὰ ἑξῆς, ἐπικρίνων τὴν τροποποίησιν τῆς ἀποφάσεως τῆς Διαρκoῦς Συνόδου τοῦ Ἰουνίου 1949 περὶ μὴ ἀποστολῆς τῶν ἀρχιερέων, ἀλλὰ μόνον θεολόγων καθηγητῶν τῶν Πανεπιστημίων τῆς χώρας ἐρωτᾷ «τί ἐμεσολάβησε διὰ νὰ τροποποιηθῆ ἡ ἀπόφασις;» καὶ προσθέτει: «καὶ ὅταν κατὰ τὴν πρό τινος καιροῦ συγκληθεῖσαν ἐκτάκτως Ἱεραρχίαν ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐπιδιωκομένης ἀπαλλοτριώσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, ἀνεκινήθη εἰς μίαν συνεδρίασίν της τὸ ἐν λόγῳ ζήτημα ὅλοι οἱ Ἱεράρχαι πεντήκοντα καὶ πλέον, πλὴν δύο ἢ τριῶν, ἐξεδήλωσαν διὰ βοῆς τὴν γνώμην των περὶ μὴ ἀποστολῆς ἀρχιερέων εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν. Τί σημαίνει ἐὰν δὲν διευτυπώθη εἰς ἀπόφασιν, δὲν τὸ ἠθελήσατε ὑμεῖς Μακαριώτατε, καὶ ἡ φωνὴ αὐτῆ τῆς Ἱεραρχίας θὰ ἐκμηδενίξῃ τὴν ἐγκυρότητα κάθε ἀντιθέτου ἀποφάσεως ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο. Καὶ ἐν τούτοις μετ' ὀλίγας ἡμέρας συνεκλήθη ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐκτάκτως διὰ νὰ ληφθῆ ἐκ συναρπαγῆς μία ἀπόφασις πρὸς ἴδρυσιν μονίμου γραφείου μελέτης τῶν ζητημάτων τῶν σχετικῶν πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν μὲ τὴν πρόθεσιν τῆς ἀποστολῆς ἀρχιερέων πρὸς συμμετοχὴν καὶ παρεδρείαν εἰς αὐτὸ»². Εἰς τὴν συνεδρίαν ταύτην «ἀνεγνώσθη ἔγγραφο τοῦ Συμβουλίου τούτου εἰς τὸ ὁποῖον ὑπεδεικνύοντο τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ γίνουν ἀντικείμενον μελέτης» οὐχὶ διασκέψεως τοῦ Συμβουλίου ἀλλὰ τοῦ δογματικοῦ συνε-

1. Αἱ δηλώσεις τοῦ Μακαρ. Πατριάρχου Ἀντιοχείας κ. Ἀλεξάνδρου, αἱ γενόμεναι πρὸς τὴν «Πράβδαν» τῆς Μόσχας καὶ ἀναδημοσιευθεῖσαι εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλησία» (1952 σελ. 105) εἶναι περιεργον ὅτι δὲν προὐκάλεσαν ἄμεσον ἀντίδρασιν τῶν Ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐφ' ὅσον περιέχον βαρυτάτην κατηγορίαν.

2. Κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ παρόντος τὰ πράγματα μετεβλήθησαν διὰ νέας ὀρθῆς ἀποφάσεως τοῦ Μακαριωτάτου. Περὶ τούτων ἴδε «Ἐνορίαν» Ὀκτωβρίου τοῦ 1952, σελ. 144.

δρίου τῆς «Πίστewος» ἐν Lund τῆς Σουηδίας. Ἡ ἀπόφασις περὶ ἰδρύσεως τοῦ Γραφείου δὲν ἐλήφθη ἐν ὁμοφωνίᾳ, ὡς λέγει ὁ Σεβασμιώτατος, «ἀλλὰ τοῦναντίον ὑπεβλήθησαν παρὰ τινων συνέδρων διαμαρτυριαὶ ἐγγράφως ἢ προφορικῶς». Μεθ' ὃ ἐρωτᾶται· «διατί δὲν ἐπεδόθη τὸ ἔγγραφο τοῦ Οἴκ. Συμβουλίου εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς διὰ νὰ τὸ μελετήσουν καὶ νὰ ἐκφράσουν γνώμην διὰ ν' ἀποδειχθῇ ἂν καὶ κατὰ πόσον εἰς τὸ σχέδιον ἀποστολῆς Ἐπιτροπῆς ἐξ ἀρχιερέων ἢ μόνον θεολόγων καθηγητῶν εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Συμβούλιον συγκατατίθεται ἡ πλειοψηφία τῆς Ἱεραρχίας;» (Σάμου Εἰρηναίου : Πρὸς τὴν Ἀγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐν Σάμῳ 1·4-1952).

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐν συνεχείᾳ κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 13ης Μαρτίου 1952 ἀπεφάσισεν ὅπως συστήσῃ εἰδικὸν Γραφεῖον, ἐπιτροπὴ δὲ Συνοδικὴ ἀσχολεῖται εἰδικῶς μετὰ τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. Μέλῃ τῆς Ἐπιτροπῆς ὠρίσθησαν οἱ σεβασμιώτατοι μητροπολίται Φθιώτιδος κ. Ἀμβρόσιος (μέλος τοῦ Δ. Συμβ. τῆς Κοιν. τῶν Ἐκκλησιῶν), Θεσσαλονίκης κ. Παντελεήμων (ὁμοίως), Σύρου κ. Φιλάρετος καὶ Καλαβρυτῶν κ. Ἀγαθόνικος καὶ οἱ καθηγηταὶ Ἀμ. Ἀλιβιζᾶτος (μέλος τοῦ Δ. Συμβ. τῆς Κοιν. τῶν Ἐκκλησιῶν), Ἰ. Καρμίρης (τοῦ Π/μίου Ἀθηνῶν) καὶ Β. Ἰωαννίδης (τοῦ Π/μίου Θεσσαλονίκης). Ἐκ τῶν ἀνωτέρω παρητήθη ὁ Σεβ. Ἀγαθόνικος, δηλώσας ὅτι δὲν θὰ δύναται, δι' οὗς λόγους ἐξέθηκε εἰς τὴν συνεδρίαν εἰς ἣν ἐτροποποιήθη ἡ ἀπόφασις περὶ μὴ ἀποστολῆς ἀρχιερέων, νὰ μετᾶσῃ.

Εἶναι προφανὲς ἐκ τῶν ἀνωτέρω, ὅτι τὸ θέμα τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν «Κοινωνίαν τῶν Ἐκκλησιῶν» εἶναι ἀνοικτὸν καὶ ὅτι ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μέλλει νὰ λάβῃ κάποτε τὴν προσήκουσαν ἀπόφασιν.

Ὅθεν αἱ ἀποφάσεις τῆς Συνόδου εἶναι προσωριναὶ καὶ ὑπόκεινται εἰς τὴν ἔγκρισιν τῆς Ἱεραρχίας¹. Ἀλλὰ πρέπει νὰ δηλογηθῇ ὅτι ἡ μὲν σύστασις τοῦ εἰδικοῦ Γραφείου εἶναι ἐπιβεβλημένη, ἀλλ' ἀτελής, ἐφ' ὅσον δὲν συγκροτεῖται συνέδριον Σπουδῶν, ὅπερ θὰ προετοιμάσῃ θεολογικῶς τὰς ἀποφάσεις τῆς Ἱεραρχίας, αἱ δὲ μέχρι τοῦδε γεγόμενα μελέται ἀτελεῖς.

Ἡ Α. Θ. Π. ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἔλαβε τὴν πρωτοβουλίαν νὰ συστήσῃ εἰς τὰς Ἐκκλησίας τὴν σύστασιν παρ' ἐκάστη ἐξ αὐτῶν θεολογικοῦ ἐπιτελείου πρὸς μελέτην καὶ ἔκθεσιν εἰς συγγράμματα καὶ ὑπομνήματα, τῶν προβλημάτων, ἅτινα ἀπασχολοῦν τὴν Ἐκκλησίαν, ἢ ὅποια πρέπει κάποτε προετοιμασμένη δεόντως νὰ συνέλθῃ εἰς Προσύνοδον, ἥτις θὰ προε-

1. Ὁ Σεβ. Σάμου (ὑπόμν. σελ. 4) ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ Ἱεραρχία εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὰ ἀποφασιζόμενα περὶ συμμετοχῆς. Μετὰ ταῦτα ἐρωτᾷ, τίνας τὴν γνώμην θὰ ἐκφράζουν οἱ εἰς τὸ Lund ἀποσταλησόμενοι ἀντιπρόσωποι; Τῆς Ἱερᾶς Συνόδου; τοῦ Οἴκ. Πατριαρχείου;

τοιμάση Οικουμενικήν Σύνοδον. Ἀναμφιβόλως μεταξύ τῶν θεμάτων θὰ εἶναι καὶ ἡ σχέσις πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους καὶ δὴ ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ κινήσει.

Ἄλλὰ πρέπει ὡσαύτως νὰ προστεθῆ, ὅτι ἡ τοιαύτη προεργασία—καὶ πρέπει νὰ γίνῃ ἀσφαλῶς δεκτὴ ἢ πρότασις τῆς Α.Θ.Π. — εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα εἶναι καὶ συγκεντρωμένοι αἱ περισσότεραι θεολογικαὶ δυνάμεις, διότι ἐπιβάλλεται νὰ ἐπιτευχθῆ ταχέως συντονισμὸς ἀπόψεων τῶν Ὁρθοδόξων τοῦλάχιστον Ἑλλήνων, χάριν τῆς ἐνιαίας ἐμφανίσεως καὶ διαφυλάξεως τοῦ γοήτρου τῆς «Καθολικῆς Ὁρθοδοξίας», ἧς ὁ Ἑλληνισμὸς ἀνεδείχθη ἐν τῷ παρελθόντι ὁδηγὸς καὶ στηρικτὴς.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι αἱ πρῶται ἀποφάσεις τῆς Διοικ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος περὶ συντονιστικῆς Ἐπιτροπῆς μελέτης καὶ συμμετοχῆς εἰς τὸ Συνέδριον τοῦ *Liud 1ov*) δὲν ἦσαν μὲν πλήρεις, διότι δὲν θίγουν τὸ καίριον ζήτημα τῆς συνδέσεως ἐν τῇ «Κοινωνίᾳ τῶν Ἐκκλησιῶν», ἀλλ' ὅμως ἔνεκα τῶν ἀνωτέρω προεκτεθέντων λόγων εἶναι συνεπεῖς πρὸς τὴν *de facto* στάσιν τῆς ἔναντι τῆς Γεν. Συνελεύσεως καὶ τῆς Διοικήσεως τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν» καὶ 2ov), καὶ τοῦτο πρέπει ἰδιαζόντως νὰ ἐξαρθῆ, εἶναι ἐκκρεμεῖς ἔναντι τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία φαίνεται—ἐὰν αἱ πληροφοροὶ εἶναι ἀκριβεῖς—ὅτι δὲν εἶναι εἰς τὴν μεγάλην τῆς πλειοψηφίαν σύμφωνος πρὸς τὰ γενόμενα καὶ δὴ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς συμμετοχῆς ἀρχιερέων εἰς τὰ συνέδρια.

Ὅθεν τίθεται τὸ ἐρώτημα: δύναται ἐπὶ μακρὸν ἡ Ἱεραρχία νὰ ἀναβάλλῃ τὰς ἀποφάσεις τῆς; Νομίζω ὄχι. Ἄλλ' ἄς στρέψωμεν νῦν τὴν προσοχήν μας πρὸς τὴν ἐξέτασιν τῆς στάσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

§ 2. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἡ «Κοινωνία τῶν Ἐκκλησιῶν». Ἐγκύκλιος αὐτοῦ πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα καὶ τὰς αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1952 καὶ ἡ μὴ δημοσίευσίς αὐτῆς ἐν Ἑλλάδι. Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἐγκυκλίου καὶ τῶν ἐλείψεων αὐτῆς.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον λαβὼν τὰ ὑπομνήματα τοῦ τε Θυατείρων καὶ τὰ ὑποβληθέντα πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, παρέπεμψε ταῦτα εἰς τὴν εἰδικὴν ἐπὶ τῶν σχέσεων Ἐπιτροπὴν τῆς Ἱ. Συνόδου, ἣτις καὶ κατήρτισε τὴν ἔκθεσίν τῆς, μὴ δημοσιευθεῖσαν (εἰσηγηγῆς ὁ Σάρδωων κ. Μάξιμος).

Ἡ ἐν τοῖς πράγμασι στάσις τοῦ Πατριαρχοῦ μὴ λαβόντος ἀπόφασιν ὁμοίαν πρὸς τὴν κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1949 ληφθεῖσαν ἐν Ἑλλάδι (ἀνωτέρω σελ. 431) δὲν διαφέρει ἐκείνης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐφ' ὅσον καὶ αὐτὸ ἀφῆκε τοὺς ἀντιπροσώπους του εἰς τε τὴν Γεν. Συνέλευσιν καὶ τὸ Διοικ. Συμβούλιον καὶ εἰς οὐδεμίαν προῆλθεν ἀνακοίνωσιν γνώμης του περὶ τοῦ Καταστατικοῦ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἦτο ἐν τούτῳ ἐπιφυλακτι-

κὸν καὶ ἤθελε νὰ ἔχη τὰς γνώμας τῶν ἄλλων Πατριαρχείων καὶ Ἐκκλησιῶν. Πράγματι δὲ μετὰ τὰς ἀναγκαίας ἐπαρὰς—ἀντιπροσωπεῖα αὐτοῦ εἶχεν ἐπικοινωνήσει μετὰ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Μ. Ἀνατολῆς (Ὁρθοδοξία 1951 σ. 217 καὶ 329) ἐξαπέλυσε τὴν ἀκόλουθον ἐγκύκλιον, ἣτις παραδόξως δὲν ἐδημοσιεύθη ἐν Ἑλλάδι, δι' ὃ καὶ παραλαμβάνομεν ταύτην ἐκ τοῦ περιοδικοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου (1).

«Μακαριώτατε καὶ Ἀγιώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Νέας Ἰουστιανῆς καὶ πάσης Κύπρου, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητὲ καὶ περιπόθητε ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργῆ τῆς ἡμῶν μετριότητος κύριε Μακάριε, τὴν Ὑμετέραν σεβασμίαν Μακαριότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι, ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Κατόπιν τῆς μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ τελευταίου πολέμου γενομένης συγχωρέσεως τῶν πρότερον κηχωρισμένων καὶ ὅλως αὐτοτελῶς ὑφισταμένων καὶ ἐργασθεισῶν μεγάλων χριστιανικῶν Ὁργανώσεων· «Περὶ Ζωῆς καὶ Ἐργασίας» καὶ «Περὶ Πίστεως καὶ Διοικήσεως» εἰς μίαν κοινήν δογάνωσιν, τὸ σημερινὸν Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν, εἶχε προσκύψει ζήτημα συμμετοχῆς ἢ οὐ καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀγιωτάτης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὰς ἐργασίας καὶ τὰ Συνέδρια τοῦ Συμβουλίου τούτου, ἐφ' οὗ καὶ ἐξητήθη ἡ γνώμη τῶν σεβασμιῶν προκαθημένων τῶν ἀδελφῶν Ὁρθοδόξων Ἀυτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν διὰ τῶν ἀπὸ δ' Φεβρουαρίου 1947, ἀριθ. πρωτ. 45, Ἐγκυκλιῶν Γραμμάτων.

Τὰς εἰς τὰ Γράμματα ταῦτα ἀπαντήσεις τῶν ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τὰς ἀπὸ μέρους τούτων ἀκολούθως γενομένας σχετικὰς δηλώσεις ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰς ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τῶν μετασχουσῶν εἰς τὸ ἐν Ἀμστελοδάμῳ ἐν ἔτει 1948, συγκαληθὲν πρῶτον Συνέδριον τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν καὶ τῆς ὅλης πορείας τοῦ Συνεδρίου ταῖς οἰκείαις Ἐκκλησίαις καὶ ἡμῖν ὑποβληθείσας ἐκθέσεις ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας, ἐν τῷ πλαισίῳ καὶ τῆς ὅλης μέχρι τοῦδε δράσεως τῆς Παγχριστιανικῆς Κινήσεως καὶ τῶν ὑπ' αὐτῆς ἐπιδιωκομένων σκοπῶν, μελέτης τῆς περὶ ἡμᾶς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου ἐν καιρῷ καταστήσαντες, πρὸς καθορισμὸν τῆς καὶ ἐφεξῆς ἔναντι τοῦ Συμβουλίου τηρηθησομένης καθόλου στάσεως καὶ τοῦ τρόπου ἅμα καθ' ὃν δέον, ἵνα γίγνηται τοῦ λοιποῦ ἢ εἰς τὰς ἐργασίας καὶ τὰ Συνέδρια τοῦ Συμβουλίου συμμετοχῆ, προαγόμεθα νῦν διὰ τῆς παρουσίας, ἐπὶ τῇ ἐπικειμένῃ κατ' Αὐγουστον μῆνα τοῦ ἀρξαμένου ἔτους συγκλήσει, ἐν Λοῦνδῷ τῆς Σουηδίας, τοῦ δευτέρου κατὰ σειράν Συνεδρίου τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου

1. «Ἀπόστολος Βαρνάβας» περίοδος Γ'.—τόμος ΙΓ'.—Μάρτιος 1952—τεῦχος 3 σελ. 76—79. Ἐν Λευκωσίᾳ (Κύπρου) 1952 Συμμετοχῆ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν συγκαλουμένοις συνεδρίοις.—Ἐπιστολὴ τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Ἀριθ. πρωτ. 88.

τῶν Ἐκκλησιῶν, γνωρίσαι καὶ τῇ Ὑμετέρῃ σεβασμίᾳ καὶ λίαν ἡμῖν ἀγαπητῇ Μακαριότητι, τὰς ἐπὶ τοῦ κεφαλαιώδους σημασίας ζητήματος τούτου ἀπόψεις τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἀγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Θρόνου παρακαλέσαι δ' ἅμα Αὐτὴν ὅπως εὐαρεστουμένη ἀνακοινώσητε ὑμῖν ἐγκαίρως τὴν ἐπ' αὐτῶν γνώμην Αὐτῆς καὶ τῆς κατ' Αὐτὴν Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας.

Εἰς ἐποχὴν, ἐν ἣ οἱ Λαοὶ καὶ τὰ Ἔθνη ἐργάζονται ἐντατικῶς διὰ τὴν προσέγγισιν αὐτῶν πρὸς ἀπὸ κοινοῦ ἀντιμετώπισιν τῶν ἀπασχολούντων τὴν ἀνθρωπότητα σύμπασαν μεγάλων προβλημάτων, ἣ δὲ ἀνάγκη ἐμφανίσεως τῆς ἐνότητος τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου ἔναντι τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἀντιχριστιανικῶν τάσεων καὶ κατευθύνσεων κέκτηται ὅλως ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα, τὸ ἔργον τῆς προσεγγίσεως καὶ τῆς συνεργασίας πασῶν τῶν Χριστιανικῶν Ὁμολογιῶν καὶ Ὁργανώσεων, ἐστὶν ὑποχρέωσις ἱερὰ καὶ καθήκον ἅγιον, ἀπ' αὐτῆς τῆς ἰδιότητος καὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν ἀπορρέον. Ἐφ' ὅσον δὲ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Καταστατικοῦ αὐτοῦ ὀριζόμενα, ἐπιδιώκει τὴν διευκόλυνσιν τῆς κοινῆς δράσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, τὴν προαγωγὴν τῆς συνεργασίας ἐν τῇ μελέτῃ τοῦ Χριστιανικοῦ Πνεύματος καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς οἰκουμενικῆς συνειδήσεως ἐν τοῖς μέλεσι πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, τὴν ὑποστήριξιν τῆς διαδόσεως τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου καὶ τὴν διάσωσιν, ἀνύψωσιν καὶ ἐπικράτησιν τῶν πνευματικῶν ἀξιών τοῦ ἀνθρώπου ἐντὸς τοῦ γενικωτέρου χριστιανικοῦ πλαισίου, πρόδηλον, ὅτι ὁ μὲν κύριος σκοπὸς αὐτοῦ ἐστὶ πρακτικὸς, τὸ δὲ ἔργον αὐτοῦ ἀποτελεῖ θεάρεστον προσπάθειαν καὶ ἐκδήλωσιν εὐγενοῦς πόθου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ὅπως αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Χριστοῦ, συντονίζουσαι τὰς ἐνεργείας αὐτῶν ἀντιμετωπίσωσιν ἀπὸ κοινοῦ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ἀνθρωπότητος.

Καὶ διότι τοιοῦτος τυγχάνει ὁ σκοπὸς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ διότι διὰ τῆς ἄχρι τοῦδε συμμετοχῆς αὐτῆς εἰς τὴν Παγγχριστιανικὴν Κίνησιν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐξήτησε κυρίως, ἵνα γνωρίσῃ καὶ μεταδῇ τοῖς ἑτεροδόξοις τὸν πλοῦτον τῆς πίστεως, τῆς λατρείας καὶ τῆς ὁργανώσεως αὐτῆς, καὶ τὴν θρησκευτικὴν ἅμα καὶ ἀσκητικὴν αὐτῆς πεῖραν, πληροφορηθῇ δὲ καὶ αὐτὴ τὰς νέας μεθόδους καὶ ἀντιλήψεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ δράσεως αὐτῶν, στοιχεῖα πολύτιμα, ἅπερ ἐκ τῶν ὑφ' ἃς αὐτὴ εὐρέθη ἰδιαιτέρας συνθήκας οὐκ ἠδύνατο, ἵνα ἔχη καὶ καλλιεργῇ, ἣ καὶ ἐφεξῆς συμμετοχὴ καὶ συνεργασία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν πολλαχῶς, καθ' ἡμᾶς, ἐπιβάλλεται.

Τὴν ἄχρι τοῦδε ὁμως συμμετοχὴν τῆς καθ' ἡμᾶς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὴν Παγγχριστιανικὴν Κίνησιν καὶ τὰ διαπιστωθέντα κατ' αὐτὴν ἔχοντες ὑπ' ὄψει φρονοῦμεν, ὅτι ἡ ἐφεξῆς συμμετοχὴ δέον ἵνα γίγηται ὑπὸ τοὺς ἀκολούθους ὁρους:

α) Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὅσον καὶ ἂν κύριος σκοπὸς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν παραμένει ἡ συνεργασία τῶν ἐκκλη-

σιῶν ἐπὶ κοινωνικοῦ καὶ πρακτικοῦ πεδίου, ἐξακολουθεῖ οὐδὲν ἤττον, ἵνα ὑφίσταται ὡς ἰδιαίτερα παρ' αὐτῷ Ἐπιτροπῇ ἢ «Περὶ Πίστεως καὶ Διοικήσεως» Ὁργάνωσις, ἀσχολουμένη ἀποκλειστικῶς περὶ ζητήματα δογματικά δέον ὅπως ἀποφευχθῆ ὀιαδήποτε συμμετοχῇ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὰς συζητήσεις καὶ ἐργασίας τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης, ἐφ' ὅσον αὐτὴ σκοπὸν ἔχει τὴν ἔνωσιν διὰ δογματικῶν συζητήσεων μεταξὺ ἀντιπροσώπων βαθύτατα διίσταμένων Ἐκκλησιῶν, δηλουμένου τούτου ρητῶς καὶ κατηγορηματικῶς τῇ Κεντρικῇ τοῦ Συμβουλίου Ἐπιτροπῇ. Ἐπειδὴ ὁμως ἀφ' ἑτέρου ἀνάγκη ἐστίν, ὅπως ἢ καθ' ἡμᾶς Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία πληροφορήσῃ τοὺς ἑτεροδόξους τὸ περιεχόμενον τῆς πίστεως καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτῆς, τοῦτο δέον, ἵνα γένηται δι' ἐπὶ τούτῳ συγγραμμάτων, καθ' ὅσον τὰ παρ' ἡμῖν Δοκίμια Δογματικῆς καὶ Συμβολικῆς, στοχαζόμενα ἄλλου σκοποῦ, οὐ δύναται ἵνα ἐξυπηρετήσωσιν αὐτῇ ἐν τῇ εἰδικῇ αὐτῆς ταύτῃ ἀνάγκῃ.

β) Ἐπειδὴ ἡ συμμετοχῇ τῆς καθ' ἡμᾶς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν ἀποτελεῖ γεγονός ἰδιαίτερας σημασίας ἐν τῇ ζωῇ αὐτῆς δέον, ὅπως αὕτη ἐκπροσωπῆται δι' ἀντιπροσώπων πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἀυτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, τοῦθ' ὅπερ καὶ θὰ προσέδιδεν ἰδιάζον κύρος καὶ γόητρον εἰς τὴν συμμετοχὴν αὐτῆς ταύτην. Σχετικῶς προβάλλει ἡ ἀνάγκη, ὅπως αἱ ἐπὶ μέρους ἀδελφαὶ Ἐκκλησίαι συνεργάζονται πρὸς ἀνάλογον ἀπὸ κοινοῦ μελέτην καὶ προπαρασκευὴν τῶν θεμάτων τῶν ἐκάστοτε συγκαλουμένων συνεδριῶν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ τοῦτο, ἵνα μὴ ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἐμφανίζεται εἰς Παγγροιστιανικὰς συνελεύσεις ἐν μειονεκτικῇ θέσει, ἀλλὰ μετὰ δυνάμεις καὶ κύρους, ὡς προκύπτει εἰς τὴν ἰδιάζουσαν θέσιν καὶ τὴν Ἱστορικὴν αὐτῆς ἐν τῷ διαχριστιανικῷ κόσμῳ ἀποστολήν. Πρὸς τοῦτο ἀνάγκη, ὅπως συστηθῶσι καὶ ὑπάρχωσι παρὰ ταῖς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας μόνιμοι Συνοδικαὶ Ἐπιτροπαὶ ἐπὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, πρὸς μελέτην, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν Καθηγητῶν τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν, τῶν διαφόρων προβλημάτων καὶ καθορισμοῦ ἐκ τῶν προτέρων τῶν ἐπ' αὐτῶν ἀπόψεων καὶ τῆς τηρητέας στάσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

γ) Δέον ἵνα οἱ Ὁρθόδοξοι κληρικοὶ ἀντιπρόσωποι ὧσιν ὅσον τὸ δυνατὸν ἐφεκτικοὶ ἐν ταῖς λατρευτικαῖς μετὰ τῶν ἑτεροδόξων συνάξεσιν, ὡς ἀντικειμέναις πρὸς τοὺς ἱερούς κανόνας καὶ ἀμβλυνοῦσαις τὴν ὀμολογιακὴν εὐθυξίαν τῶν Ὁρθοδόξων, ἐπιδιώκοντες ἵνα τελῶσιν, εἰ δυνατόν, καθαρῶς ὀρθοδόξους ἀκολουθίας καὶ τελετάς, πρὸς ἐμφάνισιν οὕτω τῆς αἴγλης καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς Ὁρθοδόξου Λατρείας πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν ἑτεροδόξων.

(Συνεχίζεται)